

ІНДІЯ ТА ПАКИСТАН: ЕВОЛЮЦІЯ ВІДНОСИН У 1971–2021 РР.

Чиж Владислав,

здобувач вищої освіти другого рівня
історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: **Федорів Ірина,**

кандидат історичних наук, доцент
кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Конфлікт між Індією та Пакистаном бере свій початок у 1947 р., коли відбулося розділення Британської Індії на дві незалежні держави. Воно було зумовлене релігійним фактором: Індія залишилася переважно індуїстською, а Пакистан став мусульманською державою. Наслідком поділу стали масові міграції (понад 10 млн осіб) і насильство, що призвело до сотень тисяч жертв [1]. Основною точкою суперечок став Кашмір – князівство з мусульманською більшістю, приєднане до Індії, що спровокувало першу індо-пакистанську війну (1947–1948 рр.). Також виникли труднощі з розподілом активів: Пакистан мав отримати 17,5 % державних ресурсів, проте Індія затримала виплату 550 млн рупій, що загострило відносини. Поділ бюрократії, військової техніки, фінансів та адміністративних структур відбувався хаотично, спричиняючи саботажі, напади та порушення функціонування державного апарату [3].

У 1971 р. спалахнула Третя індо-пакистанська війна, яка призвела до утворення незалежної держави Бангладеш. Конфлікт виник через репресії Пакистану в Східному Пакистані, що зумовило втручання Індії [2]. Поразка Пакистану та втрата території суттєво змінили геополітичний баланс регіону. Після цього була підписана Сімльська угода (1972), яка закріпила принцип двостороннього врегулювання конфлікту.

У 1980-х рр. напруга зросла через повстання сикхів у Пенджабі, окупацію Індією льодовика Сіачен (1984) та військові навчання «Brasstacks» (1986–1987), що майже призвели до війни. У 1990-х роках конфронтацію загострили повстання в Кашмірі (1989) та ядерні випробування обох країн (1998), що спричинили Каргільський конфлікт (1999). Попри спроби діалогу, зокрема Лахорську декларацію (1999), збройні сутички продовжувалися [3].

Обидві країни активно розвивали свої ядерні програми, що стало фактором стримування великомасштабного конфлікту. Індія провела

перше ядерне випробування у 1974 р., що стимулювало Пакистан до активного розвитку власної програми [1]. У 1998 р. Індія та Пакистан здійснили ядерні випробування, що закріпило їхній статус ядерних держав і зробило регіон одним із найнебезпечніших у світі. Відтоді між державами існує взаємне ядерне стримування, що перешкоджає переростанню конфліктів у повномасштабну війну [4]. Водночас періодично відбуваються локальні зіткнення, які загрожують стабільності регіону. США та міжнародна спільнота намагалися контролювати ситуацію, проте суперництво залишалося ключовим аспектом двосторонніх відносин.

На сьогоднішній день релігія є основним фактором розбіжностей між країнами. Індія позиціонує себе як світська держава, тоді як Пакистан – ісламська республіка. Індія, хоча й проголошена секулярною державою, все більше піддається впливу індуїстського націоналізму, що ускладнює становище мусульманської меншини та загострює історичні напруження з Пакистаном [5]. З іншого боку, Пакистан був створений як ісламська держава, що від самого початку визначило його ідентичність у протиставленні Індії. Обидві країни мають спільну історичну та культурну спадщину, але їхні національні ідеї розійшлися через релігійні та політичні відмінності. Індія наголошує на мультикультуралізмі, але водночас спостерігається зростання підтримки ідеї «Хінду Раштри» (Індуїстської держави), що викликає занепокоєння серед мусульман. У Пакистані іслам відіграє ключову роль у державному устрої, а релігія використовується як об'єднуючий фактор для національної ідентичності, що, у свою чергу, створює ворожість до Індії. Кашмір залишається основною точкою напруги, адже обидві країни претендують на цей регіон, причому Індія бачить у ньому підтвердження своєї секулярності, а Пакистан – частину своєї ісламської держави. Окрім того, взаємні історичні образи, такі як насильство під час поділу 1947 р., зміцнюють почуття ворожості [10]. Політичні еліти обох країн часто використовують релігійні та національні почуття у своїх інтересах, що перешкоджає примиренню. Пакистан просуває ідею захисту мусульман, тоді як Індія захищає єдність своєї багатоконфесійної держави. Політична риторика в обох країнах часто базується на націоналістичних мотивах, що ще більше ускладнює діалог між сторонами.

На початку 2000-х рр. між Індією та Пакистаном спостерігалися спроби мирного врегулювання. Однією з таких ініціатив став Агранський саміт 2001 р., який мав на меті нормалізацію відносин, але завершився без суттєвих домовленостей через розбіжності у баченні майбутнього Кашміру [6]. Проте відновлення транспортного сполучення та покращення міжособистісних контактів все ж сприяли певному потеплінню відносин. Ситуація різко загострилася у 2008 р. після терактів у Мумбаї, які здійснили бойовики, пов'язані з Пакистаном. Наступні роки були

позначені взаємними військовими загостреннями. У 2016 р. напад на індійську військову базу в Урі спровокував відповідь у вигляді «хірургічних ударів» по терористичних об'єктах у Пакистані. Ще одним серйозним епізодом став авіаудар Індії по території Пакистану в 2019 р. після теракту в Пулвамі, що призвело до відкритого повітряного зіткнення між ВПС двох країн [6]. Пакистан зміцнював зв'язки з Китаєм, що створювало додатковий виклик для Індії, оскільки вона стикалася з можливістю конфронтації на два фронти. Попри військові загрози, країни час від часу демонстрували прагнення до співпраці. Відкриття у 2019 р. коридору Картарпур, що дозволив сикхам з Індії здійснювати паломництво до Пакистану без візи, стало позитивним кроком у релігійній дипломатії.

Попри напруженість, країни підтримують торговельні відносини, які періодично перериваються через політичні кризи. Після війни 1971 р. та утворення Бангладеш відносини між Індією та Пакистаном залишалися напруженими. Торговельна угода 1974 р. формально відновила двосторонню торгівлю, але обсяги залишалися низькими через політичну недовіру [7]. Протягом 1980-х рр. торгівля між країнами залишалася обмеженою, а значна частина товарообігу здійснювалася через треті країни. У 1996 р. Пакистан офіційно визнав Індію країною з найбільшим сприянням у торгівлі (MFN), але фактичні бар'єри для імпорту зберігалися. У 1999 р. після Каргільської війни торговельні відносини знову були заморожені. На початку 2000-х рр. ситуація почала покращуватися [8]. У 2004 р. відкрилися нові торговельні маршрути, а Пакистан розширив список дозволених для імпорту індійських товарів. У 2012 р. Пакистан заявив про готовність надати Індії статус MFN, але через внутрішньополітичні протести це рішення так і не було реалізовано. У 2018–2019 рр. двостороння торгівля досягла 2 мільярдів доларів, хоча потенційно могла сягнути 37 млрд. Проте теракт у Пулвамі (2019) став переломним моментом – Індія скасувала статус MFN для Пакистану та підвищила імпортні тарифи на 200 %, що фактично призвело до припинення офіційної торгівлі. У 2020–2021 рр. Пакистан робив спроби відновити імпорт деяких індійських товарів, таких як цукор та бавовна, але ці ініціативи були заблоковані на політичному рівні [7].

У конфлікті між Індією та Пакистаном у період 1971–2021 рр. брали участь різні держави, які впливали на ситуацію дипломатично, військово або економічно. У 1971 р. під час Війни за незалежність Бангладешу активну роль відіграли США та Радянський Союз. США підтримували Пакистан, надаючи йому військову допомогу, а також дипломатично захищаючи його інтереси на міжнародній арені. Радянський Союз, зі свого боку, виступав на боці Індії, уклавши з нею Договір про мир, дружбу і співробітництво, а також надаючи військову та дипломатичну

підтримку [9]. У подальші десятиліття США змінили свою політику і почали підтримувати Індію в рамках стратегічного партнерства, особливо після 2000-х років. Китай традиційно підтримував Пакистан, розглядаючи його як союзника в протистоянні з Індією. Пекін надавав Ісламабаду значну військову допомогу, включаючи постачання зброї та розвиток стратегічних проєктів, зокрема китайсько-пакистанського економічного коридору (СРЕС). Росія після розпаду СРСР підтримувала Індію як основного партнера у військовій сфері, продаючи їй сучасні системи озброєння, включаючи ракетні комплекси та авіацію. Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати мали добрі відносини з Пакистаном, надаючи йому економічну підтримку та допомогу [10]. Однак у 2019 р. ці країни поступово змінили свій курс, розширивши співпрацю з Індією, особливо у сфері енергетики та інвестицій.

Висновки. Отже, відносини між Індією та Пакистаном у 1971–2021 рр. залишалися напруженими через історичні, територіальні та релігійні фактори. Постійні конфлікти, зокрема навколо Кашміру, підживлювалися націоналістичними настроями та політичними розбіжностями. Міжнародні гравці, такі як США, Китай та Росія, впливали на ситуацію, підтримуючи ту чи іншу сторону задля власних геополітичних інтересів. Економічна співпраця між країнами була нестабільною, а санкції та торговельні обмеження ще більше ускладнювали діалог. Попри численні спроби мирного врегулювання, довгостроковий мир залишається невизначеним через глибоко вкорінені суперечності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Breaking Up: dividing assets between Pakistan and India in times of partition. URL: https://www.academia.edu/17775570/Breaking_Up_dividing_assets_between_Pakistan_and_India_in_times_of_partition?utm_source=chatgpt.com
2. Pakistan-India Relations: An Analytical Perspective of Peace Efforts. URL: https://www.jstor.org/stable/48544288?searchText=&searchUri=&ab_segments=&searchKey=&refreqid=fastly-default%3Ae3874ccb08e5650f06446f448c55655f&initiator=recommender&seq=1
3. Pakistan and the New Nuclear Taboo. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9783035303117_A31445822/preview-9783035303117_A31445822.pdf
4. India and Pakistan: common identity and conflict. URL: <https://www.jstor.org/stable/45054038>
5. India-Pakistan Relations since 2000: A Delicate Dance of Tensions and Diplomacy. URL: <https://www.jetir.org/papers/JETIR2303851.pdf>
6. The Challenge of a Two-Front War: India's China-Pakistan Dilemma. URL: <https://www.stimson.org/2021/the-challenge-of-a-two-front-war-indias-china-pakistan-dilemma/>
7. Analyzing the significance of Pakistan-India trade. URL: https://www.researchgate.net/publication/371489183_ANALYZING_THE_SIGNIFICANCE_OF_PAKISTAN-INDIA_TRADE
8. Economic Relations between Pakistan and India: Impressions from the Past and Prospects for Future. URL: https://www.researchgate.net/publication/352375397_Economic_Relations_between_Pakistan_and_India Impressions_from_the_Past_and_Prospects_for_Future
9. India Pak Trade. URL: https://www.briefindia.com/a-decade-of-india-pak-trade/?utm_source=chatgpt.com

*Актуальні проблеми історичної науки та освіти у дослідженнях молодих*469
учених

10. The role of the external powers in South Asian affairs. URL:
<https://www.jstor.org/stable/45070169?seq=1>